# OBSERVAȚII PRIVIND POZIȚIA NEUTRULUI ÎN DIALECTELE LIMBII ROMÂNE

MIHAELA-MARIANA MORCOV

Tema acestui articol o reprezintă substantivele româneşti susceptibile de a fi încadrate în categoria neutrelor pe baza unor particularități formale şi semantice (sunt terminate în consoane şi desemnează abstracte sau inanimate). Direcțiile cercetării noastre sunt:

– oscilația unor substantive între masculin şi neutru (considerată din punct de vedere istoric şi dialectal);

– oscilația între desinențele de neutru *-e* (*-ă*) şi *-uri*.

Vom încerca să stabilim dacă încadrarea într-un anumit gen a substantivelor aduse în discuție (este vorba de cuvinte autohtone, de origine latină, care ar fi putut moşteni acest gen) sau asocierea lor cu anumite desinențe – la nivelul dialectal al limbii române – se poate considera un indiciu al unei reminiscențe din româna comună sau dacă, dimpotrivă, este mai plauzibil să fie vorba de inovații dialectale independente.

## 1. OBSERVAȚII CU PRIVIRE LA FLUCTUAȚIA DESINENȚELOR DE NEUTRU ÎN DIALECTE

**1.1.** Situația în care desinenței *-e*, din aromână, îi corespunde desinența *-uri* în celelalte dialecte (şi mai ales în dacoromână) este destul de frecvent întâlnită:

| Dacoromână | Aromână | Meglenoromână | Istroromână |
|---|---|---|---|
| ***nod,-uri*** (1566 – Coresi, L., în forma veche, *nodure*, VII/1: *N*) | ***nod, noade*** (Papahagi 1963, s.v.) [dar şi ***nod,-ur*** (Pascu 1925, n° 1093)] | ***nod,-ur*** (Capidan 1935, s.v.) | |
| ***lucru,-uri*** (1564, B.V., 1574, Tetraev., Cuv. D. Bătr., cf. DLR, V: *L. Li–Luzulă*, s.v., în forma veche *lucrure* (*ibid.*) des întâlnită în literatura veche) | ***lucru,-e*** (*-i*) (Papahagi 1963, s.v.) | ***lucru,-ă,-i*** s.n. (Capidan 1935, s.v.) *[dar şi l**ucru,*** s.n., cu pl. art. ***lucrulili]*** (*ibid.*, s.v.) | ***lucru,-ure*** (Frățilă, Bărdăşan 2010:204) |
| | ***aratru,-e*** (Papahagi 1963, s.v.) | ***arat,-ur*** (DDM, s.v.) | |

FD, XXXVII, Bucureşti, 2018, p. 83–98

BDD-A29389 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 21:28:53 UTC)

**1.2.** Desinența *-uri* (< lat.*-ora*) apare în dialecte (sau cel puțin în anumite graiuri ale lor) alături de desinența *-e*, reflectând diversitatea existentă în ansamblul dialectelor. Uneori, unul din cele patru dialecte se caracterizează prin coocurența unor tipuri de neutre care în celelalte trei dialecte sunt în distribuție complementară. De exemplu, dr. *aluat* are ambele tipuri de plural (*-uri*/*-e*), în timp ce, în aromână, este atestat numai neutrul plural în *-uri*, iar, în istroromână, a fost înregistrat numai pluralul în *-e*. Acest lucru este un argument în favoarea unității dialectelor la nivelul desinențelor de neutru.

Este posibil ca elementele de convergență să îşi aibă originea într-o fază anterioară românei comune. După cum arată G. Ivănescu, anumite forme de neutru plural în *-ora*, comune cu dialectele meridionale ale limbii italiene (rom. *arcuri*/it. *arcora*, rom. *noduri*/it. *nodora*), sunt moştenite din latina populară vorbită pe teritoriul *apenino-balcano-carpatic* (Ivănescu 1980: 143).

O altă formă de neutru plural, atestată în toate dialectele româneşti, pe baza căreia putem stabili analogii cu italiana este *fuse*, care trebuie să fi înlocuit un mai vechi plural în *-ă*. Acesta din urmă corespunde it. *fusa*, consemnat din secolul al XIII-lea (TLIO, s.v. *fuso*).

| Desinența | *-e* (*-ă*) | *-ur*(*i*) |
|---|---|---|
| Dacoromână | ***ac,-ce*** 1682 (Dosoftei, V. S.,cf. DA I/I *A–B*, s.v.) | ***ac,-uri*** 1884 (Grüber, St., ap. TDRG[2]) |
| | ***aluat,-e*** (în graiurile sudice) (DGS I, s.v.) | ***aluat, -uri*** (DA, I/I *A–B*, s.v.) |
| | ***arc*, *-e*** (*Biblia* 1688, formă unică în limba veche, cf. DA, I/I *A–B*, s.v.). | ***arc*, *-uri*** 1885 (Delavrancea, S., ap. DA, I/I *A–B*, s.v.) |
| | ***laț-e*** ‘cursă’ *(*în alternanță cu *laț, lați,* în expresia *a se da ca cioara în laț*, cf. DLR, IV. Litera *L, L–Lherzolit* sv. *laț*[2] *)* | ***laț, -uri*** (1577 – Coresi, Ps., în forma veche, *lațure*, cf. DLR, IV. Litera *L, L–Lherzolit*) |
| | ***mănunchi,-e*** (1673 Dosftei, Ps., cf. DLR, VI. Litera *M*, s.v.) | ***mănunchi*, *-uri*** (1885 Delavrancea S., cf. DLR, VI. Litera *M*, s.v.) |
| | ***ghem,-e*** (DA, II. Partea I: *F–I*, s.v.)<br>***căpătâi*, *-e*** (*Biblia* 1688, cf. DA, I/II: *C*, s.v.) | ***ghem*, *-uri*** (DA, II. Partea I: *F–I*, s.v.)<br>***căpătâi*, *căpătâiuri*** (formă rară şi târzie) 1829 (Piscupescu,O., cf. DA I/II: *C*, s.v.) |
| | ***car, -e*** (formă veche: cară) 1651 (Psalt., DA I/II: *C*, s.v.) | ***car, -uri*** (considerat neobişnuit în DA, I/II: *C*, s.v.) |
| | ***fus, -e*** 1872(C. Negruzzi I, ap. DA II/I: *F–I*) | ***fus, -uri*** (ap. TDRG[2], SDLR) |

BDD-A29389 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 21:28:53 UTC)

| | | |
|---|---|---|
| Aromână | ***ac, aţe*** (Papahagi 1963, s.v.) | |
| | | ***aluat, -uri*** (Papahagi 1963, s.v.) |
| | ***arc, arţe*** (Pascu 1925, n° 118) | ***arcu, -urĭ*** (*ibid.*, s.v., Pascu 1925, n° 118) |
| | ***alaţu, alaţă*** (Papahagi 1963, s.v.) | |
| | ***mînucl'iu, -e***(Papahagi 1963 | |
| | ***gl'em, gl'eame*** (Papahagi 1963, s.v.) | |
| | ***căpitińiu, căpitińe*** (Papahagi 1963, s.v.) | |
| | ***car, -e*** (*ibid.*, s.v.) | |
| | ***fus, -e*** (*ibid.*, s.v.) | ***fus, -uri*** (Papahagi 1963, s.v. ) |
| Meglenoromână | ***ac, -aţi (aţă)*** (DDM, s.v.)<br>***arc, arţă*** (*ibid.*, s.v.)<br>***căpitǫ́n, -ă*** (*ibid.*, s.v.)<br>***car, -ă*** (*ibid.*, s.v.)<br>***fus, -i*** (Candrea 1928, *s.v.*) | ***ac, acur*** (DDM, s.v.)<br>***arc, arcur*** (*ibid.*, s.v.)<br>***căpitǫ́n, -ur*** (*ibid.*, s.v.)<br>***car, -ur*** (*ibid.*, s.v.) |
| Istroromână | ***åc, åc (åč)*** (Frățilă, Bărdăşan 2010: 78)<br>***fus, -e*** (*ibid*.: 175)<br>***gl'em, -e*** (*ibid.*: 176)<br>***aluǫ́t, -e*** (Frățilă, Bărdăşan 2010: 176) | ***åc, åcure*** (Frățilă, Bărdăşan 2010: 78)<br>***fus, -ure*** (*ibid.*: 174, 175)<br>***gl'em, -ure*** (Frățilă, Bărdăşan 2010: 176) |

## 2. OBSERVAȚII CU PRIVIRE LA FLUCTUAȚIA GENURILOR ÎN DIALECTE

### 2.1. Oscilația dintre neutru şi feminin

Există cazuri de refacere morfologică constând în interpretarea unor plurale neutre, pe baza desinenţelor comune, ca feminine şi în refacerea unui sg. feminin. Un exemplu de acest tip este istr. *lęmnę*, *-e* – fem.sg., refăcut dintr-un plural neutru (Frățilă, Bărdăşan 2010:199), în timp ce în celelalte trei dialecte se păstrează genul neutru (DDA, s.v. *lemnu*, Capidan 1935, s.v. *lemn*). Aceste refaceri se pot înregistra, uneori, în două sau mai multe dialecte româneşti: cum este, de exemplu, singularul ar., dr. *noadă* (cu sensuri diferite în fiecare dialect: ʻregiune situată în jurul cocisului', în dacoromână, ʻorgan genital masculin' în aromână, cf. DLR, VII/1. Litera *N*, Papahagi 1963, *s.v.*), refăcut în ambele dialecte din pluralul neutrului *nod*.

BDD-A29389 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 21:28:53 UTC)

Atât în dacoromână, cât şi în dialectele suddunărene, au fost atestate următoarele forme de feminin refăcut din neutru: dr. *plămână*, *plămâie*, ar. *pălmână, -e*, istr. *plumărę* (ALRR. *Sinteză* II, h. 151; Papahagi 1963, s.v.; Frăţilă, Bărdăşan 2010: 252). Femininul se concentrează în aria de nord-vest a domeniului dacoromân, în opoziţie cu masculinul, care este specific părţii de sud-est (ALRR. *Sinteză* II, h. 151). Neutrul este astăzi foarte rar atestat. În mod similar cu situaţia constatată în cazul formelor de feminin, cele mai multe puncte în care a fost înregistrat neutrul aparţin ariei de nord- vest a ţării. După cum arată Dana-Mihaela Zamfir, în perioada veche, aria de răspândire a femininului era mult mai vastă decât în prezent (Zamfir 2011: 526, 527). Este ceea ce ne sugerează atât prezenţa formei de feminin singular, înregistrată la Dosoftei (în 1673), cât şi numeroasele ocurenţe ale pluralului arhaic *plămâne*, susceptibil de a fi corelat deopotrivă cu neutrele şi cu femininele (Zamfir 2011: 526).

Pentru trecerea substantivelor de la feminin la neutru semnalăm cazul substantivului *gl'eţŭ*, *-eaţă* s.n., din aromână (Papahagi 1963, s.v.), pe care Tache Papahagi îl pune în legătură cu un etimon latinesc neatestat, *glacium* (*ibid.*). Având în vedere însă că forme de masculin înrudite cu substantivul din aromână nu au fost consemnate în alte zone ale domeniului lingvistic romanic (REW, n° 3771), este posibil ca această transformare să fi avut loc pe terenul dialectului aromân. În dacoromână şi în istroromână, ar. *gl'eţŭ* corespunde unor substantive feminine: *gheaţă* şi *gl'åţę* (< lat. *glacia*) (DA, s.v.; Frăţilă, Bărdăşan 2010:176).

### 2.2. Oscilaţia dintre neutru şi masculin

Oscilaţia dintre neutru şi masculin este mai frecventă decât cea dintre neutru şi feminin. Această tendinţă creează, în aromână, posibilitatea de a încadra în categoria neutrelor chiar şi un substantiv care desemnează o fiinţă omenească. Este vorba de *nat* „nou-născut", pentru care care Papahagi (1963, s.v.) înregistrează atât forma de masculin, cât şi cea de neutru, plutral. Dacă ţinem seama de exemplele enumerate de Tache Papahagi, acest substantiv este chiar mai frecvent folosit ca neutru decât ca masculin.

În tabelul de mai jos sunt reprezentate câteva cazuri ilustrative de oscilaţie a substantivelor între neutru şi masculin, atât la nivel dialectal, cât şi la nivel intradialectal:

| | neutru | masculin |
|---|---|---|
| Dacoromână | ***caş, -uri*** 1871 (*Biblia*, ap. DA, I/II: *C*, s.v.)<br>***fân*, *-uri*** 1688 (*Biblia*, ap. DA, II/I: *F–I*, s.v.)<br>***floc*, *floace*** 1717–1723 (Cantemir, Hr., cf. DA, II/I: *F–I*)<br>***mormânt*, *morminte* / *mormânturi*** c. 1500–1510 (cu pl. în -e, Psalt. Hur., ap. | ***caş, -i*** 1834 (Drăghici, Ic., ap. TDRG[2], s.v.).<br><br>***floc*,*-i*** 1884 (*Gaz. Săt.* XIV, ap. TDRG, s.v.)<br>***mormânţ*, *morminţi*** 1899 (Marian, S. R., II Arh. Folkl. III, |

BDD-A29389 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 21:28:53 UTC)

| | | |
|---|---|---|
| | DA s.v.) mormânturi –înv. (DLR,VI. Litera *M*, s.v.)<br><br>***laţ, -uri*** ʻbucată de lemn îngust' c. 1650 (Anon. Car.în forma *leaţure*, ap. DA, II/II/II: *Ladă–lepădа* s.v.), 1806 (în forma *leaţe*, Economia, DA)<br>***laţ, -uri*** ʻnod'c. 1665–1672 (Anon. Cantac, DLR, IV. Litera *L, L–Lherzolit*, s.v.) | ALRM I–II, apare numai cu sensul ʻcimitir', în concurenţă cu *morminte*, ap. DLR, VI. Litera *M*, s.v.)<br><br>***laţ,-i*** ʻbucată de lemn îngust' 1870 (Costinescu, cf. DA, II/II/II: *Ladă–lepădа* s.v.) |
| Aromână | ***caşŭ, căşurĭ*** (Papahagi 1963, s.v.)<br>***floc*, *-oaţe*** (*ibid.*, s.v.)<br>***mărmintu*** (***murmînd*(*u*)**), ***mărminte*** (***murminte***) (*ibid.*, s.v.) | ***murmintu*, *murminţ*** (Pascu 1925, n° 1029) |
| Meglenoromână | ***murmint, -ur*** (Capidan 1935, s.v.) | ***caş, -i*** (DDM, s.v.) |
| Istroromână | ***câş*, *câşure*** (Frăţilă, Bărdăşan 2010: 124)<br>***fir, -ure*** (*ibid.*: 167) | ***câş, câş*** (Frăţilă, Bărdăşan 2010: 124)<br>***fir, fir*** (*ibid.*: 167) |

În cele ce urmează vom analiza câteva dintre substantivele care prezintă fluctuaţii între masculin şi neutru, încercând să stabilim, pe baza răspândirii geografice a formelor şi pe baza atestărilor documentare, care dintre genuri trebuie/este mai plauzibil să fi fost primordial în româna comună. De asemenea, vom încerca să deducem, prin confruntare cu datele din italiană, dar şi cu cele din latină şi, mai ales, din latina târzie, dacă acest gen reconstruit este moştenit în română.

### 2.2.1. Realităţi din afara omului

**2.2.1.1.** dr. *câmp*, *-uri* sau *câmp*, *-i* s.n. şi masc.; ar. *cîmpu*, *-urĭ* s.n.; megl. *comp*, *-ur* s.n.

După DA, pluralul masculin este atestat înaintea celui neutru în dacoromână (DA, Coresi 1577 ap. GCR I 11/28, Crestomatie română., Moxa 1620, DA, 1643–Varlaam, 1647–Ureche, Let.I., DA s.v.), Din secolul al XVII-lea, pluralul neutru, atestat pentru prima dată la Dosoftei în Psaltirea (1673), începe să câştige teren în defavoarea pluralului masculin (DA, s.v.). Datele dialectale ne permit să reconstituim în româna comună un gen neutru, însă acest tip de analiză trebuie completat cu datele filologice şi cu informaţiile de natură lingvistică (de exemplu, conservarea formei de masculin, *câmpi*, numai în anumite expresii). Deşi masculinul *câmpi* nu a fost atestat decât în dacoromână, este foarte posibil ca el să se fi aflat în concurenţă cu neutrul încă din româna comună. Prezentăm în favoarea ipotezei noastre următoarele argumente:

1. textele vechi reflectă procesul înlocuirii treptate a formei de masculin prin cea de neutru. Din această perspectivă, forma de neutru poate fi considerată o inovaţie în raport cu masculinul.

2. Masculinul s-a păstrat în expresii (*a lua câmpii*, *a bate câmpii*), unde, după cum se ştie, se menţin forme arhaice.

BDD-A29389 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 21:28:53 UTC)

3. Situația din dacoromână își găsește un corespondent perfect în italiană. În italiană, forma de masculin plural, *campi*, este consemnată alături de o formă de feminin plural în *-ora* (simetrică în raport cu forma de plural, câmpuri). Ambele variante datează din secolul al XIII-lea (TLIO, s.v. *campi*, *campora*).

Situația pe care o putem reconstitui pentru limba română concordă parțial cu datele din latina scrisă (clasică), unde *campus* era de genul masculin (Ernout–Meillet, s.v. *campeō*, OLD, s.v. *campus, -ī*).

G. Ivănescu încadrează atât forma de plural *câmpuri*, cât şi pe cea din italiană, *campora*, în seria elementelor moştenite din latina *alpino-carpato-balcanică* (Ivănescu 1980: 143).

**2.2.1.2.** dr. *mormânt*, *-inte*, *-uri*; *morminți* s.n., s.m.; ar. *mărmintu*, (*murmînd(u)*), *mărminte* (*murminte*); megl. *murmint*, *-ur* sau *murmínță.*

Un caz interesant este cel al substantivului *mormânt*, care poate oscila între neutru şi masculin atât în dacoromână (*mormânt*, *-inte*, *-uri* / *morminți*), cât şi în aromână (ALRR *Sinteză* III, h. 469[1]; DLR, s.v. *mormânt*; Papahagi 1963, s.v. *mărmintu*). În meglenoromână, substantivul este numai neutru (*murmint*,*-ur* sau *mumínță* ʻcimitir’, folosit ca plural colectiv) (ALDM I, h. 589, Capidan 1935, s.v.).

Pentru dacoromână, nu putem preciza care este adevărata arie de răspândire a masculinului şi a neutrului, întrucât, forme de plural ale cuvântului *mormânt* au fost consemnate numai ocazional şi în relație cu un substantiv colectiv (ALRR *Sinteză* III, h. 469). Putem observa totuşi, pe baza celor câteva puncte care atestă folosirea pluralelor *morminte* sau *morminți* cu sensul ʻcimitir’, că neutrul şi masculinul au aproximativ aceeaşi pondere şi sunt întrebuințate, în general, în aceleaşi zone: în aria nord-vestică şi în Basarabia (*ibid.*).

De asemenea, nu putem şti dacă masculinul este moştenit în dacoromână, chiar dacă într-o fază târzie a limbii latine, este înregistrată forma *monumentus* – inovatoare în raport cu forma clasică *monumentum* (cf. OLD) – întrucât pluralul *morminți* nu este atestat în româna veche (cf. DLR, s.v. *mormânt*) şi nici în meglenoromână sau în istroromână.

În schimb, în româna veche (*Biblia* din 1688), au fost consemnate formele de neutru plural, cu desinențele *-e* şi *-uri* (DLR, s.v. *mormânt*). Totodată, neutrul a fost atestat în toate dialectele, cu excepția istroromânei, unde cuvântul *mormânt* nu a fost înregistrat.

Datele prezentate mai devreme conduc către reconstrucția unui substantiv *mormânt*, de genul neutru, în româna comună.

Este posibil ca prezența genului masculin în dacoromână şi în aromână să reprezinte rezultatul unor inovații paralele.

[1] Harta a fost redactată de către Irina-Carmen Floarea.

BDD-A29389 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 21:28:53 UTC)

### 2.2.2. Genul la substantive care denumesc părţi ale corpului omenesc

#### 2.2.2.1. *Călcâi*

dr. *călcâi*, *-e*, -i, -ń s.n., s.m., ar. *călcîńu̯*, *călcîńe*, *călcîń* s.n., s.m.; megl. *călcọ́ń, -ă*

În toate dialectele limbii române (cu excepţia istroromânei, unde cuvântul de origine latină a fost înlocuit cu termenul slav, *peta*, cf. MALGI, h. 26, Frăţilă 2016: 483), reflexele lat. *calcaneum* sunt de genul neutru (ALRR. *Sinteză* II, h. 276, ALAR I, h. 234, ALDM I, h. 341). Forma de plural a neutrului se realizează, în general, prin desinenţa *-e* sau *-ă*, provenită din lat. *-a*: Pe harta *Pluralul lui călcâi* (h. 276), din ALRR. *Sinteză* II, au fost atestate şi neutre în *-uri* (în puncte izolate din mai multe zone ale ţării). Masculinul plural se utilizează numai în Banat (cu nazala palatală păstrată în varianta *călcḿ́*), unde formează arie, şi în câteva puncte izolate din restul ţării (sub forma *călcḭ́*) (*ibid.*). Masculinul a mai fost atestat numai în 5 localităţi din reţeaua de puncte a domeniului aromân (în Grecia şi în Albania) (ALAR, I h. 234). Absenţa sau caracterul sporadic al formelor masculine în dialectele limbii române ne îndreptăţeşte să presupunem că în româna comună se folosea numai genul neutru.

În latină, a fost consemnat, de asemenea, genul neutru: *calcaneum, -ī* (Ernout–Meillet, s.v. *calx, calcis1*).

În limba italiană veche, a fost consemnat, alături de forma de masculin plural, *calcagni* (sg. *calcagno* < lat. *calcaneum*), şi pluralul *calcagna* (cu varianta *calcagne*) (TLIO, s.v. *calcagno*), pe care o putem corela cu forma de neutru plural din română.

#### 2.2.2.2 *Cot*

*dr. cot, coate, coturi, cot, coţi* s.n., s.m.; ar. *cot, coate, coţ* s.n., s.m.; megl. *cot*, *cọ́ati* s.m.; ir. *cot*, *cote*, *coţi* s.n., s.m.

În toate dialectele limbii române, este atestat neutrul cu desinenţa de plural *-e* (*-i*) şi, mai rar, neutrul cu desinenţa provenită din lat. *-ora* (ALRR. *Sinteză* II, h. 221, ALAR I, h. 186, ALDM I, h. 273; Frăţilă 2016: 472). Alături de neutru, în dacoromână, în aromână, şi în istroromână, a fost consemnat şi masculinul cu pluralul *coţi* şi, respectiv, *coţ* (*coḑ*) (DA, s.v. *cot*; ALRR. *Sinteză* II, h. 221; Papahagi 1963. s.v. *cot*; Frăţilă 2016: 472).

În dacoromână, se pot trasa două arii pe baza ALRR. *Sinteză*: cea constituită de formele de neutru cu pluralul în *-e* şi cea în care neutrele au desinenţa de plural *-uri* (în care *-i* final poate fi atât asilabic, cât şi plenison). Faptul că cele două arii se întrepătrund arată, împreună cu sursele scrise, unde neutrul în *-uri* a fost atestat de la începutul secolului al XVIII-lea (1700–1712, în *Letopiseţul Ţării Moldovei* al lui Nicolae Costin, cf. DA, s.v.), că neutrul cu desinenţa de plural *-uri* s-a extins destul de devreme în dacoromână. Acest lucru este confirmat de faptul că, pe lângă pluralul în *-uri̯* (în care *-i* final este asilabic), păstrat în româna actuală, s-a înregistrat şi forma de plural în *-uri* (cu *-i* final plenison), care constituie o fază

BDD-A29389 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 21:28:53 UTC)

fonetică intermediară între *-ure* din cele mai vechi texte româneşti (ex. *frigure*, *piepture*, *tempure*, cf. Coteanu 1969: 36) şi *-urʲ*, din limba literară şi din cele mai multe graiuri dacoromâne actuale. Pluralul masculin, *coți*, nu este frecvent atestat, dar este răspândit pe toată suprafața teritoriului dacoromân. Frecvența redusă a pluralului *coți* se explică prin faptul că răspunsurile cartografiate pe harta *Cot* din ALRR. *Sinteză* se află în legătură cu sensul „parte a corpului omenesc" şi nu cu sensul „unitate de măsură". De altfel, sensul „unitate de măsură" este corelat cu masculinul de la prima sa atestare, în 1688 (Biblia, cf. TDRG, s.v. *cot*). Semnificativ pentru vechimea relației dintre sensul menționat şi gen este faptul că forma de masculin este asociată cu o unitate de măsură şi în aromână şi în istroromână (Papahagi 1963, s.v.; Frățilă 2016: 472).

Pe baza datelor dialectale şi lexicografice, putem conchide că, în româna comună, formele neutre coexistau, probabil, cu cele masculine. Prezența masculinului alături de neutru corespunde situației din latina scrisă, unde a fost înregistrat atât *cubitus*, cât şi *cubitum*. De asemenea, se pot stabili analogii cu limba italiană, unde au fost consemnate, încă din secolul al XIII-lea, forme de masculin cu desinența de plural, *-i*, în alternanță cu forme ambigene cu desinența de plural, *-a* (*gomito*,*-i*; *-a*) (TLIO, s.v. *gomito*).

**2.2.2.3. *Creier***

dr. *créi̯er,-i,-e, -urʲ* s.m., s.n.; ar. *crier, -i*

În dacoromână şi în aromână, acest substantiv se încadrează în categoria masculinelor (ALRR. *Sinteză* I, p. 3, Papahagi 1963, s.v. *crier*). În istroromână, termenul de origine latină a fost înlocuit cu un cuvânt slav (Frățilă 2016: 426). În meglenoromână, cuvântul s-a păstrat însă este imposibil de stabilit genul, întrucât sursele pe care le avem la dispoziție nu consemnează şi forma de plural (ALDM I, h. 3; DDM, s.v. *criel*).

În diverse zone din domeniul dialectal al dacoromânei, au fost atestate şi forme de neutru plural în *-e* sau *-uri*, dar acestea sunt mult mai precare decât masculinul plural. Putem reconstitui în româna comună, cu un grad de incertitudine mai mare decât în cazul altor substantive asociate cu părțile corpului omenesc, genul masculin.

Corespondentul din latina scrisă al cuvântului românesc era tot de genul neutru: *cerebrum* (Ernout-Meillet, s.v. OLD s.v.).

**2.2.2.4. *Cur***

dr. *cur, cururi, curi, cure* (= ʻaşternut sub căpițăʼ) s.n. s.m.; ar. *cur, -urĭ, -ĭ* s.n. s.m.; megl. *cur, -ur* s.n.; ir. *cur, -i, -uri(e)* s.m., n. (DA, I./II: *C* s.v. *cur*; DGS I s.v.; Papahagi 1963 s.v. *cur*; DDM, s.v. *cur*; Frățilă 2016: 309, 468).

Oscilația dintre masculin şi neutru, specifică flexiunii acestui substantiv la nivelul tuturor dialectelor, poate fi un indiciu al unei situații de instabilitate moştenite din româna comună.

În latină *culus* era de genul masculin (Ernout–Meillet, s.v. *cūlus*,*-ī*, OLD, s.v.).

BDD-A29389 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 21:28:53 UTC)

**2.2.2.5. *Ficat***

dr. ficát,-áţi, -áte,-uri s.m., s.n.; ar. *ficát*°, *-cáte*,*-cáţ* s.n., s.m.; ir. *ficåt,-ţ* s.m.

Atât sursele limbii române literare actuale, cât şi atestările cele mai vechi ale cuvântului *ficat*, indică faptul că acest substantiv este, în cele mai multe graiuri dacoromâne, de genul masculin. Masculinul este atestat încă din 1688 (*Biblia*, cf. DA, s.v.). Formele de neutru plural în *-e* şi în *-uri* formează arie în graiurile din Transilvania şi Banat (ALRR. *Sinteză* II, harta 212). Alternanţa dintre masculin şi neutru este caracteristică, de asemenea, dialectului aromân. (ALAR I, h. 179). Spre deosebire de dacoromână însă, în aromână, sunt predominante formele de neutru.

În istroromână, este consemnat numai masculinul: *ficåt,-ţ* (Frăţilă 2016: 317, 461). Forma de neutru plural, *ficåţe* (*ibid*.: 462), este irelevantă, pentru că ea corespunde variantei de singular, *ficaţ*, refăcute din pluralul lui *ficat*.

În meglenoromână, termenul de origine latină a fost înlocuit cu cuvântul *drob* sau cu sintagma *drob negru* (Frăţilă 2016: 461, ALDM I, 264).

Putem reconstitui, pentru româna comună, atât forma de masculin, cât şi cea de neutru.

Pentru limba latină, Ernout-Meillet (s.v. *ficus, -ī*) atestă numai forma de neutru, *ficatum*.

**2.2.2.6. *Genunchi***

dr. *genunḱ,~, -e, -urʲ* s.m., s.n.; ar. *ɟinucʎu, -ă, -i* s.n., s.m.; mgl. *zănúcʎu, -i, -ă,* s.m., s.n.; ir. *ž(j)eruŋcl'u*, *-i* s.m.

Domeniul dacoromân sugerează că masculinul, care formează o arie compactă în nord-vestul, centrul şi sudul ţării şi, care este atestat chiar în aria neutrului (în aria estică) (ALRR. *Sinteză* II, h. 267), pare să fie primordial. Acest lucru este în contradicţie cu situaţia din româna veche, secolul al XVI-lea, unde este atestată numai forma de neutru, şi cu aromâna, unde masculinul a fost consemnat numai în câteva localităţi (Dimitrescu 1978: 213; ALAR I, h. 227).

În 4 puncte din reţeaua cartografică a domeniului meglenoromân (reprezentând jumătate din numărul localităţilor anchetate), s-a răspuns cu pluralul neutru, *zănúcʎă.* Constatăm că masculinul, *zănúcʎi*, înregistrat, de asemenea, în patru localităţi, ca formă unică sau în alternanţă cu neutrul (punctul 1), are o pondere egală (ALDM I h. 331). Pentru istroromână, a fost consemnat numai masculinul: *ž(j)eruŋcl'i* (Frăţilă 2016: 479).

Având în vedere faptele semnalate mai devreme, este posibil ca, în româna comună, să fi fost întrebuinţate ambele genuri. În concordanţă cu datele prezentate pentru limba română, putem evoca aici cazul formelor de plural *ginocchia* şi *ginocchi*, din italiană, consemnate, încă de la începutul limbii literare (TLIO, s.v. *ginocchio*).

Pentru limba latină, Ernout–Meillet (s.v. *genū*) înregistrează numai forma de neutru, *genuculum*.

BDD-A29389 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 21:28:53 UTC)

**2.2.2.7. Maţ**

dr. *maţ-e,-urĭ-ă*; ar. *maţu, -ţă*; megl. *maţ, -ţă*; ir. *måţ, -e* s.n

Pluralul *maţurĭ* a fost consemnat sporadic în Maramureş şi în Transilvania (ALRR. *Sinteză* II, h. 201). Ţinând cont de faptul că forma amintită apare preponderent în graiurile din Basarabia şi din Ucraina, ea trebuie considerată o inovaţie târzie, specifică acestor zone.

Formele de neutru plural în *-e* sau în *-ă*, predominante în dacoromână, se regăsesc şi în celelalte dialecte, ceea ce permite reconstrucţia unui neutru, *maţ, -ă*, în româna comună (ALAR I, h. 172; ALDM I, h. 256; Frăţilă 2016: 458).

Substantivul *maţ* a fost explicat prin refacerea unui singular de la pluralul *maţe* (care corespunde lat. **mattia*, reconstruit pe baza cuvintelor înrudite, atestate în majoritatea limbilor romanice cf. REW, n° 5425) (CDDE, n° 1070). Admiţând această ipoteză, trebuie să remarcăm că un substantiv feminin *maţă*, care ar fi trebuit să constituie rezultatul imediat al evoluţiei lat. *mattia* nu a fost atestat decât într-un caz izolat din istroromână (Frăţilă, Bărdăşan 2010: 210). Aria restrânsă de utilizare a formei sugerează că femininul a fost ulterior neutrului.

De observat, în legătură cu etimologia rom. *maţ*, este faptul că, în alte limbi romanice, a fost consemnată, pe lângă forma de feminin, care conduce la reconstrucţia etimonului *mattia*, şi o formă de masculin, explicată în lingvistica spaniolă, italiană sau catalană, fie prin derivare de la substantivul feminin, moştenit din latină (cf. DRAE, s.v. *mazo*, DCECH, III, s.v. *maza*; TLIO, s.v. *mazzo*), fie prin evoluţia unui etimon latinesc neatestat, *matteu* (DCVB, s.v. *maç*).

Ţinând cont de datele semnalate mai devreme, este posibil ca rom. *maţ* să continue genul neutru din latină. Teoria unui etimon neutru latinesc se justifică, aşadar, prin corelarea genului neutru, din limba română, cu tendinţa substantivelor din italiană, spaniolă şi catalană de a oscila între forma de masculin şi cea de feminin.

**2.2.2.8. Braţ**

dr. *braţ, -e-uri* s.n, ar. *braţŭ, -ă* s.n.; megl. *braţ, -ă, -i* s.n.; istr. *brâţ, -e, -ure, brâţ, s.n., s.m.*

În sursele limbii literare, pluralul neutru *braţe* este consemnat încă din opera lui Dosoftei (V. s.) (DA, I/I: *A–B*, s.v.).

Pluralul neutru cu desinenţa *-ă* este întrebuinţat atât în aromână, cât şi în meglenoromână (Papahagi: 1963, s.v. *braţŭ*; DDM, s.v. *braţ*).

Izolat, Vasile Frăţilă (2016: 471) citează, pentru istroromână, o formă de masculin (preluată de la Bartoli) şi o formă de neutru plural în *-ure* (preluată de la Popovici). Aceasta din urmă îşi găseşte corespondenţa în dr. *braţuri*, atestat încă din 1688 (*Biblia*) (cf. DA, I/I: *A–B*, s.v.).

Pe baza datelor dialectale, se constată că, în româna comună, *braţ* se afla în categoria neutrelor ale căror forme de plural se realizau cu ajutorul desinenţei *-ă*. Acest lucru corespunde, pe de o parte, situaţiei din latina scrisă (unde este consemnată forma *bracchium*) şi, pe de altă parte, celei din italiană (*bracchio*, *-a*).

BDD-A29389 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 21:28:53 UTC)

În opinia lui G. Ivănescu, şi aceste concordanțe dintre italiană şi română se explică prin perpetuarea unui fenomen specific perioadei de comuniune apenino-balcano-carpatică (Ivănescu 1980: 142, 143).

**2.2.2.9. Deget**

dr. *deget, -e* s.n.; ar. *ʤeádit, -e* s.n.; megl. *zʤáʃst, -i* s.n.; ir. *zåžet, -e; j'ʒájet; j'ʒájet* s.n., s.m.

În dacoromână, forme de masculin nu au fost consemnate, decât sporadic, şi în relație cu varianta fonetică redusă *deşt(ĭ)* (NALR. Mold.–Bucov. I, h. 83, ALRR. Munt.-Dobr., h. 78).

Ținând cont de datele din ALAR I (h. 210), în aromână, neutrul este singurul gen atestat. Cu excepția unui singur punct (unde a fost consemnat masculinul: *ʤʤait*, *ʤʤait*), în meglenoromână, au fost înregistrate numai forme de neutru (ALDM I, h. 306). În istroromână, a fost atestată, pe lângă forma de neutru *žážete* (*žʘážete*), şi cea de masculin, *j'ʒájet* (Frățilă 2016: 474).

Putem conchide că, în toate dialectele limbii române, forma de neutru plural în *-e* (<*-ă*) este majoritară; fenomen care indică, în mod cert, o situație moştenită din româna comună.

După cum se ştie, în latină, forma consacrată era *digitus, -i*, de genul masculin (Ernout-Meillet, s.v. *digitus*). Totuşi, în faza târzie a limbii, au fost consemnate şi forme de feminin sau de neutru plural ale unei variante fonetice: *dicita* (*ibid.*). Acest lucru trebuie corelat cu faptul că, în italiană a fost înregistrată, de asemenea, o formă de plural în *-a*, *dita*, consemnată încă din s. al XIII-lea (TLIO, s.v. *dito*). După G. Ivănescu, it. *dita* şi rom. *degete* sunt moştenite din latina apenino-balcano-carpatică (Ivănescu 1980: 142, 143). Aşadar, reconstrucția genului neutru în protoromână este confirmată de reconstrucția neutrului pentru acelaşi substantiv în protoromanică.

**2.2.2.10. Buric**

dr. *buric,-e,-uri,buricî* s.n., s.m.; ar. *buric, buriʦe(i),buricur, buriț, buriț'* s.n., s.m.; megl. *buric, -iți, -ur* s.n.; ir. *buric, buriki, burič, buriț, -ure* s.m.,s.n.

Pe harta 204, din ALRR. *Sinteză* II, au fost reprezentate atât forme de neutru plural în *-e* şi în *-uri*, cât şi forma de masculin plural, *buricî*. Având în vedere aria ei de răspândire în dacoromână, desinența de neutru plural *-e* este cea mai veche. Dat fiind că sunt atestate numai în câteva localități izolate, desinența de neutru plural *-ur'* şi desinența de masculin plural *-î* reprezintă probabil inovații independente, de dată recentă, explicabile ca manifestări ale unor tendințe posibile la nivelul sistemului. Situația existentă în graiurile dacoromâne se răsfrânge şi la nivelul celorlalte dialecte. În aromână sunt atestate, pe lângă formele majoritare de plural neutru în *-uri*, *-e* sau *-i*, şi câteva forme de plural masculin: *b(u)riț*, *buriț'* (ALAR I, h. 174). Neutrul este preponderent şi în meglenoromână, unde răspunsurile consemnate atestă folosirea formei de plural neutru în *-i* în 4 localități, în opoziție

BDD-A29389 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 21:28:53 UTC)

cu pluralul masculin, *buriț*, înregistrat numai în două localități (ALDM I, h. 258, DDM, s.v. *buric*). Ca şi în dacoromână, în istroromână, masculinul coexistă cu neutrul [Frățilă 2016: 458; Kovacec, Rjecnik, s.v. *buric*).

Faptele prezentate mai sus conduc către ideea că, în româna comună, *buric* era de genul neutru. Această situație nu concordă cu cea reflectată de latina scrisă, unde este atestat numai masculinul (Ernout Meillet, s.v. *umbō, -onis*; OLD, s.v. *umbilīcus, -i*).

**2.2.2.11. Picior**

dr. *piĉór*, *piĉo̯áre (piĉére)*, *piĉo̯ără* s.n. ar. *čičior, -e, -ă*; s.n., megl. *pičor, pičoari*, s.n.; ir. *pićór*, *pićór, -e* s.m., s.n.

În toate dialectele limbii române au fost consemnate forme de neutru plural în *-e*(*-i*) sau în *-ă* (ALRR. *Sinteză* II, h. 252; ALAR I, h. 219; ALDM I, h. 320; MALGI, h. 3).

Alături de forma de neutru, *pićóre*, în istroromână, a fost consemnată şi forma de masculin, *pičor* (MALGI, h.3, Frățilă 2016: 476).

Putem deci să reconstruim, în protoromână, pentru substantivul *picior*, genul neutru.

Spre deosebire de română, în latină este atestat numai masculinull [Ernout–Meillet, s.v. *peciolus* (*petiolus*), OLD, s.v. *peciolus*, *-ī*].

**2.2.2.12. Pumn**

dr. *pumn,-i̯,-e,-uri* s.m. s.n.; ar. *pulmu, pulńi* s.m.; megl. *pulm-ur* s.n.; ir. *pum(ă)n,-pumń, pumni, pumne* s.m., s.n.

Pe baza răspunsurilor cartografiate în ALRR. *Sinteză* II (h. 224), se constată că forma de plural masculin, *pumni̯*, acoperă aproape, în întregime, suprafața teritoriului dacoromân, iar celelalte forme de plural (neutru în *-e* sau în *-uri̯*) sunt folosite sporadic. Aşadar, *pumni̯* este forma cea mai veche de plural din dacoromână. Situația menționată pentru dacoromână concordă cu cea din aromână şi din istroromână, unde a fost consemnat tot genul masculin (Papahagi, s.v. *pumnu*, Frățilă 2016: 361, 473).

În istroromână a mai fost înregistrat, izolat (numai în Suşnevița şi în alternanță cu forma de masculin), şi neutrul plural, exprimat prin desinența *-e* (Frățilă 2016, *ibid.*).

Pentru meglenoromână Th. Capidan (1935, s.v. *pulm*) consemnează forma de neutru plural, *pulmur*.

În prezent, după cum arată anchetele dialectale recente, în meglenoromână şi în aromână, termenul de origine latină, *pulm* a fost înlocuit cu cuvântul *buş*, de origine slavă (ALDM I, h. 275, ALAR I, h. 188).

Ținând cont de faptul că neutrul este consemnat izolat în dialecte, putem, conchide că în româna comună, substantivul *pumn, -i* se încadra, în general, în categoria masculinelor.

BDD-A29389 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 21:28:53 UTC)

În latină este înregistrată, pe lângă forma de masculin şi cea de neutru a substantivului (Ernout–Meillet, s.v. *pugnus, -ī*, OLD, s.v. *pugnus*).

**2.2.2.13. Umăr**

dr. *úmăr, úmerʲ, úmere* s.m. s.n.; ar. *umir* s.m., n.; megl. *númiri*; *-ir*; ir. *umer, -e, -i* s.n., s.m.

În dacoromână, aria constituită de pluralul neutru *úmere* şi aria formată de pluralul masculin *úmerʲ* se suprapun în cele mai multe dintre graiuri (ALRR. *Sinteză* II, h. 223). Masculinul este mai frecvent însă în sud-vestul ţării. Acest aspect, coroborat cu faptul că neutrul este consemnat atât în sudul ţării, alături de formele de masculin, cât şi pe arii extinse şi compacte din nordul şi mai ales din estul domeniului dacoromân, arată că forma de plural, *umerʲ*, este o inovaţie care a pornit din direcţia graiurilor sudice. Un argument în favoarea apariţiei ulterioare a masculinului este faptul că, în textele din secolul al XVI-lea, substantivul se încadra în categoria neutrelor (Dimitrescu 1978: 213). De altfel, având în vedere şi alte exemple din textele vechi, *umăr* ilustrează situaţia denumirilor asociate cu părţile corpului omenesc, care sunt, în general, neutre în perioada menţionată: *genunche, -e*, *obraz, -e* (Dimitrescu 1978, *ibid.*).

Oscilaţia dintre neutru şi masculin se manifestă şi la nivelul dialectelor suddunărene (ALAR I, h. 187; ALDM I, h. 274; MALGI, h. 10; Frăţilă 2016: 453), semn că fenomenul concurenţei dintre cele două genuri trebuie să fi fost moştenit din româna comună. Interesant este că această concurenţă se rezolvă diferit în dalectele de la sud de Dunăre. Dacă în aromână neutrul este încă predominant (remarcăm faptul că neutrul a fost consemnat în 18 localităţi, spre deosebire de masculin, care a fost înregistrat numai în 7 localităţi), în meglenoromână şi istroromână, situaţia evoluează către înlocuirea definitivă a neutrului cu masculinul. Semnalăm, în acest sens, faptul că, în ALDM I (h.274) şi în MALGI (h. 10) formele de plural consemnate, pentru meglenoromână şi istroromână, sunt majoritar masculine: mgl.*númir*; ir. *umăr*/*umer*.

Pentru lat. *umerus* este consemnată numai forma de masculin (Ernout–Meillet, s.v. *umerus, -ī*; OLD s.v. *umerus*, *-ī*)

**2.2.2.14. Os**

dr. *os*, *o̯áse, o̯ásă, ósurʲ* s.n., s.m.; ar. os, *o̯áse*(*-i*), o̯să s.n.; megl. *u̯os*, *u̯ási* s.n.; ir.*os*,*-e,* -ur*ʲ* s.n.

Formele de plural majoritar atestate în graiurile dacoromâne, cu excepţia celor nordice, unde *os* a fost înlocuit cu termeni de origine slavă sau maghiară, sunt *o̯áse* şi varianta arhaică *o̯ásă* (păstrată în Moldova şi în aria de nord-vest a ţării). Sporadic şi, în diverse graiuri, a fost înregistrată şi forma recentă, *ósurʲ* (ALRR. *Sinteză* II, h. 167). Situaţia concordă cu cea din dialectele suddunărene, unde au fost consemnate forme de neutru plural realizate prin desinenţa *e(-i*) şi izolat prin *-ă* (în punctele 56 şi 58 din reţeaua ALAR şi într-o localitate istroromână) (ALAR

BDD-A29389 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 21:28:53 UTC)

I., h. 144; ALDM I h. 227; Frățilă 2016: 344, 487). De asemenea, în istroromână, a fost consemnată şi forma *ωósure*, pe care o putem corela cu dr. *ósurĭ*.

Având în vedere datele semnalate mai sus, putem conchide că, în etapa premergătoare procesului de desprindere a dialectelor, era generală forma de neutru plural, *oasă*.

Trebuie menționat că şi în italiană a fost atestată o formă de neutru plural în *-a*, *ossa*. Această formă este întrebuințată, alături de masculin, încă din secolul al XIII-lea (TLIO, s.v. *ossi*, *ossa*).

Românescul *o̯ásă* şi italianul *ossa* corespund, întru totul, formei latineşti de plural, *ossa*. După cum se menționează în OLD (s.v.*os*[2], *ossis*), *ossa* este consemnat deja între anii 99 şi 55 î. Cr, în opera lui Lucretius Carus. Substantivul era folosit, în mod special, la plural, context în care a putut fi asociat cu accepția ʻoseminteʼ (*ibid.*). Acest lucru a creat, probabil, condițiile favorabile pentru păstrarea lui *ossa* atât în română, cât şi în italiană.

## CONCLUZII

Dincolo de posibilitatea de a reconstrui genul substantivelor în româna comună şi, poate chiar într-o fază târzie a limbii latine, pornind de la datele dialectale, este important să subliniem că analiza noastră ne-a permis să observăm mai multe elemente de convergență între dialecte. Convergențele se manifestă fie prin preferința pentru un singur gen exprimat uneori prin intermediul unei singure desinențe (de exemplu, neutrul pentru *os* sau pentru *deget* şi masculinul pentru *pumn*), fie prin prezența aceluiaşi tip de variație morfologică şi uneori şi semantică, pe care nu îl putem considera întotdeauna rodul unei simple coincidențe (de exemplu, trecerea de la neutru la feminin sau alternanța dintre neutru şi masculin, însoțite de variații semantice, în cazul substantivelor *nod* sau *cot*), de cele mai multe ori, dialectele continuă o situație moştenită din româna comună sau inovează în aceeaşi direcție, ele se deosebesc, în general, de limba latină. Am observat, totuşi, că în stadiile târzii ale latinei, la care putem avea acces prin intermediul documentelor sau prin comparația cu italiana, putem stabili mai multe corespondențe cu situația din limba română.

Comparația dialectelor sub aspectul genului este utilă pentru a caracteriza limba română în ansamblul ei şi, în aceeaşi măsură, pentru a pune în lumină particularitățile fiecărui dialect. Constatăm, de exemplu, că aromâna este mai conservatoare în ceea ce priveşte folosirea desinenței de neutru plural *-e* decât celelalte dialecte. În acest sens, remarcăm că, dintre cele 29 de substantive avute în vedere, numai 6 prezintă desinența de plural, *-uri*.

În general, dacoromâna oglindeşte, la nivel global, fenomenele întâlnite izolat în fiecare dintre dialectele sud-dunărene. Acest aspect poate fi valabil atât pentru variația desinențelor, cât şi pentru oscilația dintre genuri.

BDD-A29389 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 21:28:53 UTC)

## BIBLIOGRAFIE

ALAR I = *Atlasul lingvistic al dialectului aromân*, volumul I, Nicolae Saramandu, editor Manuela Nevaci, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2014.

ALDM I = *Atlasul lingvistic al dialectului meglenoromân*, volumul I, Petar Atanasov, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2008.

ALRR. Munt.–Dobr. = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Muntenia şi Dobrogea*, vol. I, de Teofil Teaha, Mihai Conțiu, Ion Ionică, Paul Lăzărescu, Bogdan Marinescu, Valeriu Rusu, Nicolae Saramandu, Magdalena Vulpe, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1996.

ALRR. *Sinteză* I–III = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Sinteză*, coordonator: Nicolae Saramandu, Bucureşti, Editura Academiei Române, volumul I, colectiv redacțional: Dana-Mihaela Zamfir, Marilena Tiugan, Verginica Barbu Mititelu, Carmen Radu, Irina Floarea, Mihaela Morcov, 2005; volumul II, colectiv redacțional: Verginica Barbu Mititelu, Mihaela-Mariana Morcov, Manuela Nevaci, Carmen-Ioana Radu, Daniela Răuțu, Dana-Mihaela Zamfir, 2012; volumul III (sub tipar), colectiv redacțional: Carmen-Irina Floarea, Ionuț Geană, Mara Iuliana Manta, Mihaela-Mariana Morcov, Manuela Nevaci, Carmen-Ioana Radu, Daniela Răuțu.

Candrea 1928 = I.-Aurel Candrea, *Glosar meglenoromân*, în „Grai şi suflet" 3, 381–412, 1928.

Capidan 1935 = Theodor Capidan, *Meglenoromânii*, III. *Dicționar meglenoromân*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1935.

CDDE = I.-A. Candrea, Ov. Densusianu*, Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine* (*A–Putea*), Piteşti, Editura Paralela 45, 2003.

Coteanu 1969 = I. Coteanu, *Morfologia numelui în protoromână (româna comună)*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1969.

DA = (Academia Română) *Dicționarul limbii române*. Sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Tomul I. Partea I: *A–B*. Bucureşti, Librăriile Socec & Comp. şi C. Sfetea, 1913; Tomul I. Partea II: *C*. Bucureşti, Tipografia Ziarului „Universul", 1940; Tomul II. Partea I: *F–I*. Bucureşti, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, 1934; Tomul II. Partea II. Fascicula II: *Ladă–lepădа*. Bucureşti, Tipografia Ziarului „Universul" S. A., 1940.

DCECH III = Joan Corominas con la colaboración de José A. Pascual, *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*, volumen III, Editorial Gredos, Madrid, 1980.

DCVB = *Diccionari català, valencià, balear*, Institut d'Estudis Catalans, http://dcvb.iecat.net/, 19.07.2018.

DDM = *Dicționarul dialectului meglenoromân. General şi etimologic*, volumul I, *A–C*, coordonator Nicolae Saramandu, autori: Nicolae Saramandu, Alina Celac, Carmen-Irina Floarea, Marilena Tiugan, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2013.

DGS I = *Dicționarul graiurilor dacoromâne sudice*, vol. I, Literele A–C, autori: Ion Ionică, Maria Marin, Anca Marinescu, Iulia Mărgărit, Teofil Teaha, coordonator: Maria Marin, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2009.

Dimitrescu 1978 = Florica Dimitrescu, *Istoria limbii române*, Bucureşti, Editura Ştiințifică şi Pedagogică, 1978.

DLR = (Academia Română) *Dicționarul limbii române.* Serie nouă. Redactori responsabili: acad. Iorgu Iordan, acad. Alexandru Graur şi acad. Ion Coteanu. Din anul 2000, redactori responsabili: acad. Marius Sala şi acad. Gheorghe Mihăilă. Bucureşti, Editura Academiei Române. Tomul VI. Litera *M*: 1965–1968; Tomul VII. Partea 1. Litera *N*: 1971; Tomul IV. Litera *L. L–Lherzolit.* 2008; Tomul V. Litera *L. Li–Luzulă.* 2008.

DRAE = Diccionario de la lengua española, Real Academia Española, Actalización 2017, http://dle.rae.es/

Ernout–Meillet = Alfred Ernout, Alfred Meillet, *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*, Klincksieck, Paris, 2001.

Frățilă 2016 = Vasile Frățilă, *Studii istroromâne*, Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti, 2016.

**BDD-A29389 © 2018 Editura Academiei**
**Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 21:28:53 UTC)**

Frățilă, Bărdăşan 2010 = Vasile Frățilă (coord.), Gabriel Bărdăşan, *Dialectul istroromân. Straturi Etimologice*, Partea I, Timişoara, Editura Universității de Vest, 2010.
Ivănescu 1980 = G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iaşi, Editura Junimea, 1980.
Kovacec, Rječnik = August Kovacec, *Istrorumunjsko-hirvatski rječnik* (*s gramatikom i tekstovima*), Knjižnica *Verba moritura*, Pula, 1998.
MALGI = *Micul atlas lingvistic al graiurilor istroromâne*, Radu Flora, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2003.
NALR. Mold.–Bucov. I = *Noul atlas lingvistic al României*, de Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ion A. Florea, Ion Nuță, Adrian Turculeț, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1987.
OLD = *Oxford latin dictionary*, Glare Peter, G. W. (ed.), Oxford, Clarendon Press, 1968.
Papahagi 1963 = Tache Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân, general şi etimologic*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1963.
Pascu 1925 = George Pascu, *Dictionnaire étymologique macédoroumain* I, *Les éléments latins et romans*, Iaşi, Cultura Națională, 1925.
REW = *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, W. Meyer Lübke, Heidelberg, Carl Winter, Universitätsverlag, 1972.
TLIO = *Tesoro della lingua italiana delle origini*, direttore: Lino Leonardi, ultimo aggiornamento: 9.07.2018, http://tlio.ovi.cnr.it/TLIO/.
TDRG$^2$ = H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, Band I–III, 1986–1989, Wiesbaden, Otto Harrassowitz.
Zamfir 2011 = Dana-Mihaela Zamfir, *Despre etimologia cuvântului **plămân** în lumina atestărilor mai vechi şi a varintelor din graiurile dacoromâne actuale*, în *Studii de dialectologie, istoria limbii şi onmastică*. *Omagiu domnului Teofil Teaha*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2011.

## OBSERVATIONS SUR LA POSITION DU NEUTRE DANS LES DIALECTES DE LA LANGUE ROUMAINE

### RÉSUMÉ

Dans cet article nous nous sommes proposée de comparer quelques noms hérités dans les dialectes roumains, pour décider si, dans le roumain commun, ces noms appartenaient à la catégorie du neutre ou du masculin et pour établir, également, si par rapport à certains substantifs neutres, la présence de la désinence *-uri* relève d'une extention analogique ou d'un phénomène hérité. Cette analyse nous a permis de reconstruire le genre et les désinences des substantifs en question, d'observer l'evolution unitaire du roumain, mais aussi de remarquer certains traits specifiques des variétés dialectales.

Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti",
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

BDD-A29389 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 21:28:53 UTC)